

Asia: VN/4305/2022

Lausuntopyyntö maalittamisen rikosoikeudellista sääntelyä koskevasta arviomuistiosta

Yleistä

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Arviomuistio on varsin kattava. Siinä on selvitetty maalittamista ilmiönä, aiempia kriminalisointiehtotuksia, oikeuskirjallisuutta ja oikeuskäytäntöä. Muistio antaa hyvän pohjan maalittamisen kriminalisoinnin arvioimiselle.

Maalittamisen määritelmä

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Maalittamisen määritelmistä on kirjoitettu arviomuistiossa ymmärrettävällä tavalla. Lukijalle tulee selväksi se, mistä maalittamisesta on ilmiönä kysymys.

Tarve säätää maalittaminen rangaistavaksi ja rangaistavaksi säätämisen edellytykset

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Lähtökohtaisesti pitää suhtautua kriittisesti jokaiseen uuteen kriminalisointiin. Niitä on säädetty varsin avokätisesti. On selvää, että kaikkia ongelmia ei voida rangaistusuhalla ja rankaisemalla poistaa tai edes lieventää. Rikosoikeuden käytön pitää ensinnäkin edistää järjestelmän yleisestävää tavoitetta: luottamusta järjestelmän tehokkuuteen ja oikeudenmukaisuuteen. Yleisestävyys edellyttää jokseenkin tehokasta puuttumista lain rikkomiseen. Tässä suhteessa maalittamisen kriminalisointi on kritiikille altis. Tosin näyttövaikeuksia ei ilmeisesti olisi, koska verkkorikollisuudesta jää jäljet. Pulmana on se, riittävätkö poliisin voimavarat juttujen tutkintaan. Vaikeuksia voi aiheutua myös syyttäjille ja tuomareillekin. Toiseksi rikosoikeuden käytön taustalla pitää olla oikeushyvä. Tässä tapauksessa oikeushyviä on paikannettavissa: kunnia, vapaus, kotirauha ja jopa terveys. Maalittamisen tyyppiset teot loukkaavat näitä oikeushyviä varsin vakavasti. Maalittamiskriminalisointi suojaisi toisaalta esimerkiksi viranomaistoimintaa ja vapaata tiedonvälitystä ja toisaalta tekojen kohteena olevaa yksilöä. Rikosoikeuden suoja on aina välillistä, rikosoikeus suojaa yhteiskunnassa vallitsevien muiden normien noudattamista. Suoja on myös

tyypillisesti luonteeltaan jälkikäteistä, jo toteutuneisiin tekoihin kohdistuvaa. Toki jo pelkkä rangaistuksen uhka voi vaikuttaa normikonformiteettia edistävästi. Rangaistusuhka ja konkreettisten tekojen rikosprosessi toimisi yhdessä muiden käytettävissä olevien keinojen (lähestymiskielto, turvakielto) kanssa suojaa tehostavasti. Kolmanneksi rangaistuksen käytön tulee olla oikeasuhteista suhteessa ongelmaan, johon rikosoikeuden käytöllä pyritään vaikuttamaan. Maalittaminen on siinä määrin vakava ongelma, että vankeusuhkainen rikossäännös olisi oikeasuhteinen keino. Katson jopa, että rangaistusuhan pitäisi olla samaa tasoa kuin vainoamisessa eli enimmäisrangaistus kaksi vuotta vankeutta. Nykyiset kriminalisoinnit eivät kata maalittamista aukottomasti. Vainoamisen tunnusmerkistön ulottaminen maalittamiseen ei aina sovellu, kun kyse ei välttämättä ole vainoamisrikoksen tunnusmerkistössä kuvatuista teoista. Pahoinpitelyrikoksen soveltaminen edellyttää näyttöä seurauksesta (kun kyse on psyykkisestä väkivallasta). Maalittaminen voi olla muutakin kuin kunnian loukkaamista tai yksityiselämää koskevien tietojen levittämistä. Monessa tapauksessa maalittaminen voisi olla myös viestintärauhan loukkaamista, mutta sekään tunnusmerkistö ei ulotu kaikkiin tekotapoihin. Näin ollen rikoslaissa on jossain määrin maalittamisen läpäisevä aukko ja tässä mielessä maalittamisen erilliskriminalisointia voi perustella. Vaikka maalittaminen menee päällekkäin useiden voimassa olevien kriminalisointien kanssa, säännösten keskinäinen etusija tai samanaikainen soveltaminen ratkeaa vakiintuneita rikoskonkurrenssioppeja soveltamalla.

Maalittamisen tunnusmerkistö

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Tunnusmerkistöön ei ole perustavanlaatuisia kriittisiä huomioita. Jos maalittamisen kriminalisoinnin jatkotyöstäminen katsotaan perustelluksi, arviomuistiossa hahmotettu tunnusmerkistö sopii hyvin sen pohjaksi. Tunnusmerkistö täyttäisi laillisuusperiaatteen asettamat vaatimukset, se on tarkkarajainen ja maalittamistekoihin ryhtyvälle olisi ennakoitavissa se, että hänen tekonsa voivat johtaa rikosoikeudelliseen vastuuseen.

Tarkoituksen näyttäminen voi tuottaa ongelmia, se joudutaan yleensä päättelemään rikoksesta epäillyn toiminnasta, koska tämäntyyppisissä rikoksissa harva epäilty tunnustaa tarkoittaneensa tehdä rangaistavan teon. Vaihtoehtona voisi olla se, että tunnusmerkistössä lueteltaisiin tekotavat ja niihin liitettäisiin se, että teko on omiaan johtamaan uhrin häirintään. Mallina olisi vainoamisen tunnusmerkistö, jossa tietyt tekotavat on toistuvina säädetty rangaistaviksi edellyttäen, että teot ovat omiaan aiheuttamaan kohteessa pelkoa tai ahdistusta. Aiemmissa tunnusmerkistökaavailuissa (Valtakunnansyyttäjänvirasto, Mika Illman, Pekka Viljanen) esiintyykin tämäntyyppisiä malleja, eri vivahtein. Tällöin kuitenkin rangaistavuuden ala laajenisi laillisuusperiaatteen näkökulmasta vaarallisella tavalla ja siitä poistuisi kokonaan järjestelmällisyyden kriteeri, joka on maalittamisen käsitteen olennainen piirre. Maalittaminen viittaa jo sanamuotonsa mukaisesti tavoitteelliseen ja järjestelmälliseen toimintaan. Asetun siten arviomuistiossa esitetyn tunnusmerkistökuvauksen kannalle.

Säännösehdotuksen 2-4 momenttien rajoitukset rajaavat maalittamisrikoksen ulkopuolelle sananvapauden käyttämisen kannalta merkittävät tilanteet, esikuvana kunnianloukkauksen ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen tunnusmerkistöt.

Maalittamisen rangaistusasteikko

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Rangaistusasteikon tulisi olla ankarampi ja enimmäisrangaistuksen kaksi vuotta vankeutta. Vainoamisrikoksessa on kahden vuoden enimmäisrangaistus ja maalittaminen on ilmiönä yhtä vakava kuin vainoaminen. Enimmäisrangaistus heijastaa lainsäätäjän käsitystä teon moitittavuudesta. Jos maalittamisen kriminalisointia perustellaan ilmiön vakavuudella yhteiskunnan ja maalittamisen kohteena olevan yksilön toiminnan kannalta, on perusteltua säätää maalittamisen rangaistusuhka varsin korkeaksi. Tästä lähtökohdasta yksi vuosi vankeutta enimmäisrangaistuksena on liian lievä. On jopa kyseenalaista, kannattaako maalittamista kriminalisoida ollenkaan, jos teon rangaistustaso jäisi alhaiseksi ja pääasialliseksi rangaistusmuodoksi sakko. Enimmäisrangaistus vaikuttaa väistämättä myös siihen, miten rangaistusta mitataan sakon ja vankeuden välillä. Jos vankeusrangaistuksen uhka on lievä, on todennäköistä, että vallitseva rangaistus tulisi olemaan sakkorangaistus. Aiemmat maalittamisen rangaistavuutta esittäneet tahot ovat pitäneet riittävänä enimmäisrangaistuksena kuutta kuukautta vankeutta, mitä minun on vaikea ymmärtää. Näin lievä rangaistusasteikko viestisi, että kyseessä on lähinnä lievään liikenne rikokseen rinnastuva teko.

Maalittamisen yritys

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Yritystä ei ole tarvetta säätää rangaistavaksi. Kyseessä on niin sanottu puhdas tekoriikos, joka täyttyy jo silloin kun tunnusmerkistössä kuvatussa tarkoituksessa tehdään tunnusmerkistön mukainen teko. Mikä olisi yritysasteella rangaistava teko? Olisiko se tekijän laitteen tai sähköverkon häiriöstä johtuva teon jääminen täytettyä tekoa varhaisemmalle asteelle? On erittäin vaikea keksiä tyyppitapausta maalittamisen yrityksestä, joka ansaitsisi tulla kriminalisoiduksi. Ainoa järkevä mieleen tuleva tyyppitapaus voisi olla sellainen, että palvelimen ylläpitäjä estää tunnusmerkistön täyttävän viestin välittämisen verkossa. Sen tulisi itse asiassa olla ensisijainen keino estää maalittaminen. Teon yrittämisen kriminalisointi ei ole tarpeen siksikään, että yritysasteelle jäävät teot eivät vahingoita tai edes vaaranna teon aiottua kohdetta.

Syyteoikeusjärjestelyt

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

On perusteltua säätää maalittaminen virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi, vainoamisen tapaan. Myös laitton uhkaus on tietyissä tapauksissa virallisen syytteen alainen rikos. Syyteoikeusjärjestelyjä on arviomuistiossa analysoitu monipuolisesti. Minulla ei ole lisättävää arviomuistiossa esitettyyn.

Salaiset pakkokeinot ja salaiset tiedonhankintakeinot

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Merkittävin pakkokeino olisi käytännössä oletettavasti laite-etsintä (PKL 8:21). Sen toteuttamiseen riittäisi arviomuistiossa esitetty rangaistusasteikko. Perusteltua on ulottaa myös televalvonta säädösmuutoksella maalittamisrikoksen estämiseen ja selvittämiseen.

Ehdotusten vaikutukset

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Kriminalisointi voisi olla omiaan lisäämään potentiaalisten uhrien suojaa tai ainakin suojan tunnetta. Taloudellisia vaikutuksia on jokseenkin mahdotonta arvioida, koska ei ole tietoa siitä, minkä verran maalittamisjuttuja tulisi poliisiin tietoon.

Muut asiat

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Kuten edellä kirjoittamastani ilmenee, en suhtaudu kategorisen kielteisesti maalittamisen kriminalisointiin, mutta en myöskään usko sen ratkaisevasti vähentävän viranomaisiin ja muihin maalittamiselle riskialtteissa tehtävissä toimiviin kohdistuvaa järjestelmällistä epäasiallista vaikuttamista. Kysymys ei kuitenkaan olisi vain symbolisesta rikosoikeuden käytöstä, koska resurssien niin salliessa esitutkintaviranomaisilla olisi kohtuulliset keinot maalittamisrikosten selvittämiseen.

Tolvanen Matti
Itä-Suomen yliopisto